

MEGJEGYZÉSEK A ZÖLD KÖNYVRŐL

Az alábbi jegyzet az *Educatio* folyóirat felkérésére született. Megszületését a szerző téma iránti elkötelezettsége indokolta. A szerző – minden tekintetben szerény – publikációs listájának talán legérdekesebb darabja éppen a kutatás és politika közötti fordítási lánc szakaszait és a hozzá kapcsolható archetipikus szerepeket vette számba egykoron, szándéka szerint a korabeli angolszász szakirodalomnál árnyaltabb formában (*Educatio* 2001/1).

Ebből a szempontból közelítve a Zöld könyv története, tartalma és hatása modellértékű történet. Az alábbi gondolatok csupán a szerző által érdekesnek tartott elemek összefoglalását szolgálják, nem törekednek egy esettanulmány mélységére. Még egyszerűbben fogalmazva, a szerző számára a Zöld könyv tartalma – néhány későbbiekben taglalt pozitívuma ellenére is – másodlagos, a kötet sokkal inkább mint *oktatáspolitikai jelenség* érdemel figyelmet.

Új helyzet. A második Gyurcsány-kormány által 2006-ban létrehozott Államreform Bizottság javaslatára jött létre az Oktatás és Gyermekesély Kerekasztal. A Kerekasztal célja a 2008-ban bejelentett miniszterelnöki akcióprogram (Új tudás, új műveltség) közoktatási részének megalapozása volt. Az ezt követően is folytatódó munka összefoglalása végül Zöld könyv néven jelent meg és kapott jelentős nyilvánosságot.

A Könyv születése a politika és kutatás közötti hagyományos (a 80-as évekből örökölt) viszonyrendszer átalakulásához kapcsolódott. Az OKM élére szocialista vezetés került, melynek nem voltak olyan közpolitikai jellegű ambíciói, melyek a tudománnyal való intenzív kapcsolattartást (tudomány reflexió, operatív kutatás, közpolitikai elemzés) szükségessé tették volna. A hagyományos (államilag finanszírozott, de elvben „független”, azaz reflexív és részben kritikai) kutatást képviselő Oktatáskutató Intézet ekkor már a felszámolás útján volt, a minisztériumi háttér-intézményi feladatait reflexív kutatással kombináló Országos Közoktatási Intézet légüres térbe került, a modern közpolitikai think-tank modellel próbálkozó Oktatáspolitikai Elemzések Központja pedig már meg is szűnt. A közpolitikai értelemben légüres tudástermelési térbe – elsősorban OECD-s üzenetekre hivatkozva – egy olyan, nem homogén szakmapolitikai csoport nyomult be, amely egyrészt a gyermeki fejlődés immanens igényeiből, másrészt pedig a modern globális gazdaság kompetenciaigényeiből eredez-

tette elképzeléseit. A „kompetenciafejlesztés” hívószavával leírható csoport az OKM és részben a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által elindított HEFOP 3.1.4. program keretein belül nyert teret, de – ezen jegyzetben terjedelmi okok nem részletezhetően – viszonylag hamar meggyengült és felmorzsolódott.

A közoktatás súlypontja a – pénzügyileg is súlytalanná váló – minisztériumból két helyre került át. Egyrésztől a miniszterelnök a teljes közigazgatást kampányszerűen megkerülő és átalakítani kívánó programot („államreform”) hirdetett. Másrésztől a szabad demokraták Magyar Bálint vezette – befolyásos – csoportja a Strukturális Alapokat tervező és elosztó Nemzeti Fejlesztési Ügynökség mellé került át. Az Államreform Bizottság tervezői és a Magyar Bálint által irányított fejlesztéspolitika között nem tehetünk egyértelmű egyenlőségelet, pontosan értelmezett viszonyuk későbbi kutatás tárgya lehet.

Új emberek. Az új helyzet szakértői vákuumot teremtett: a 80-as évek angolszász közpolitika-elemzésein és oktatásszociológián felnőtt, professzionalizálódott kutatók legjobb szándékaik ellenére sem voltak képesek az új elvárásokhoz kapcsolódni. Egy részük az „államreformra” – a szabadság szemszögéből – eleve ironikusan tekintett. A reformpedagógusok csoportja pedig hamar távozni kényszerült.

Az Államreform Bizottságba belépő és a Kerekasztal működtetésében kulcsszerepet játszó szakemberek többnyire *homo novusok* voltak az oktatásfejlesztés területén. Legtöbbjük más területekről (economics, oktatás-gazdaságtan, foglalkoztatáspolitikai, szociálpolitika) jött. Munkáik és megállapításaik nemzetközileg elfogadott adatgyűjtési és elemzési módszerekre támaszkodtak. Hivatkozásaik kisebb része jött a terepen végzett kutatás világából, következtetéseiket sokkal inkább nyilvános adatbázisokból vonták le. Ebből fakadóan kevéssé érzékelték a kutatás és a szakértés közötti átmenet szükségszerű interpretációs veszteségeit. Ugyancsak ismeretlen területnek tűntek számukra a demokratikus felhatalmazás alapján, korlátos erőforrások felhasználásával végzett közpolitikai döntéshozatal és közigazgatási gyakorlat szürke hétköznapjai. A közösségi választások elmélete és más metaszintű megközelítésmódok alkalmazása a fenti hiányokat aligha pótolhatta.

Részben új témák, de teljesen új legitimitáció. A Zöld könyv tartalma egy olyan gondolati konstrukcióra épült, amely korábban a Magyar Bálint vezette OKM oktatáspolitikai kommunikáció-

ját is meghatározta. Kiindulópontja a jelenleg nemzetközileg elfogadottnak tekinthető mérések (PISA, IALS, TIMSS) eredményeinek az az interpretációja, hogy a magyarországi tanulók/felnőttek eredményei rosszak – esetenként igen rosszak –, és a helyzet kritikussága azonnali beavatkozást igényel. (A szerző számára evidencia, hogy a nemzetközi mérések eredményeinek legkarakterisztikusabb vonása éppen az összkép(ek) összetettsége, bonyolultsága, tagoltsága, ami eleve kizárja a homogén, „nemzeti tanulságok” megfogalmazását.)

A közoktatás „megújításáról” írottak első része a legfontosabb fejlesztési területeket veszi számba, a második rész pedig a támogató rendszerek korszerűsítéséről szól. Legfontosabb előfeltevéseiket a következőképpen foglalhatjuk össze.

– A közoktatás stratégiai ágazat, melynek fejlődése húzóerőt jelent a gazdaság és a társadalom számára.

– A közoktatás gondjainak egyik legfontosabb forrása a tudáshiány, a jelen közpolitikai döntései megfelelő információk (evidence) nélkül születnek.

– A tudás igazi hordozói azok a szakemberek, akik a széleskörű (esetenként teljes körű) adatfelvételek elemzésére képesek, a közigazgatás szereplői, az intézményvezetők, a szülők és pedagógusok nem rendelkeznek érdemi tudással, választásaik pedig gyakran tévesek, sőt – a cigány tanulók szegregálásakor – károsak.

– További jellegzetes előfeltevés, hogy a hátrányos helyzetűek, lemorzsolódók és szegregáltak akarják a felzárkózást, csupán a nekik nyújtott segítség minősége és hatékonysága kérdőjelezhető meg.

– A hátrányokból fakadó alulteljesítés és a fogyatékoság közötti határ nem társadalmi különbségből ered, ezért mérhető és későbbiekben pontosan megállapítható.

– A nagy közpolitikai metaforák (hozzáadott érték) mérésrel és matematikai módszerekkel számszerűsíthetők és egy elszámoltatási rendszer alapjává tehetők.

Ahogy a könyv egyik szerzője írja: „A nemzetközi példák mindeneke előtt arra hívják fel a figyelmet, hogy áttörést csak jelentős erőfeszítésekkel lehet elérni, a problémák súlyával nem összemérhető kisebb javítgatások ezen a területen nem vezetnek eredményre. Mindeneke előtt szükség van a megfelelő finanszírozás megteremtésére. Milliárdos nagyságrendű összegekre van szükség, ami a jelenlegi keretekhez viszonyítva soknak tűnik, a közoktatás teljes költségvetéséhez

képest azonban csak néhány ezrelék. Pályázati rendszerben elosztott, hosszabb távra biztonsággal tervezhető források kellene, amelyek eredményeként nemzetközi szintű publikációk születhetnek. Mintaként, a standardok megteremtéséhez példaként szolgálhatnak a természettudományok és a műszaki tudományok terén kialakított keretek, más társadalomtudományok, illetve a tételesen megfogalmazott nemzetközi vagy külföldi normák.

Ugyancsak a külföldi mintákat lehet követni abban a tekintetben is, ahogy a kutatási programokba más tudományágak bekapcsolódnak saját a [sic!] szemléletmódjukkal, esetenként megtermékenyítve a neveléstudományokat a már kialakult „keményebb” kutatási módszertannal. E tekintetben valóban széles spektrumra lenne szükség, hiszen az agykutatás, a kognitív idegtudomány, a kognitív tudományok általában, a pszichológia, a szociológia, a közgazdaságtan, az informatika és még számos más tudományterület szakértelme hasznosítható a tanítás és tanulás kutatásában.

A megoldás központi eleme egy kizárólag a tanítás és tanulás kutatására fordítható *Oktatás-kutatási Tudományos Alap* létrehozása.” (p. 229.)

Habent sua fata libelli. A Zöld könyv sorsa szoros párhuzamot mutat a második Gyurcsány-kormányéval. Az „államreform” (gyakorlati cselekvéssé soha nem váló) elképzelése a lassú, nehézkés, jogi és érdektagoltságok által béklyózott közigazgatás megkerülését célozta, a Zöld könyv pedig az erősen decentralizált és szülői választások által befolyásolt közoktatás újrendezését javasolta a tényekre alapuló politikaformálás (evidence-based policy-making) eszköztárával. A demokrácia napi rutinműködése mindkét elképzelést felmorzsolta.

Setényi János

